



**Josep Sánchez Cervelló**

Catedràtic d'història contemporània, URV

## Vilalba dels Arcs 1936-1943

**A** L'EBRE del passat 29 de juliol, David Tormo Benavent m'acusava en un article de ser un historiador sectari i de manipular la documentació per arribar a resultats falsos. Si es tractés d'un metge, equivaldria a dir que, en lloc de curar, mata els seus pacients deliberadament; o si fos arquitecte que, conscientment, construeix edificis que s'ensorren. La inyectiva de Tormo Benavent venia perquè jo havia dit que a Vilalba dels Arcs les dretes s'havien sollevat contra el règim legítim de la República, extrem que ell nega. Em proposo demostrar no només que no té raó, sinó el perquè de les tesis revisionistes que ell defensa, però procuraré fer-ho sense arribar a la desqualificació personal, com ell fa en el seu escrit. Malgrat tot, no dec ser molt sectari quan l'he convidat, tant a ell com a la resta d'historiadors ebrencs, a participar en la història de les Terres de l'Ebre que coordino.

Tormo Benavent nega la sublevació de Vilalba perquè:

1r Desconeix l'existència de la conspiració carlista organitzada per donar suport al 18 de juliol de 1936 i que a l'Ebre, com a la resta de Catalunya, tingué una incidència desigual: a part de a Vilalba, triomfà a Solivella i a Llardecans, però a d'altres llocs com Tarragona, Tortosa, Valls o Flix fracassà. L'intent insurreccional ebrenc està, en part, explicat per un dels participants, José Monlleó Panisello "Llaonet", que el 1936 era president del Círculo Tradicionalista de Tortosa, redactor en cap d'*El Heraldo de Tortosa* i responsable del setmanari *La tradición*, ambdós lligats al carlisme. "Llaonet" assenyalà en *Los bárbaros en Tortosa, 1936-1939* (Tortosa, Imp. Monllau, 1942) que Tomás Caylà, cap del carlisme català, els donà "la orden de atención a mediados del mes de mayo de 1936. Falangistas y requetés, con otros elementos de valía del país, estaban de acuerdo con lo más florido y aguerrido del Ejército para salvar Espa-

següent, feren, sempre citant al conspirador Llaonet, una reunió a Tortosa, amb representants, entre d'altres poblacions, de la capital de les Terres de l'Ebre, de la Sénia, d'Horta, de Santa Bàrbara, de la Cava, de la Fatarella i de Vilalba dels Arcs hi acudí Josep Vandellós. Els de Tortosa-encarregats de la recepció i de la distribució de l'armament digueren "Hay que desaparecer inmediatamente" (pàg. 39-40.) però el problema per als complotats de Vilalba era que ja s'havien apoderat de la població.

2n Ignora la documentació sobre l'actuació de les dretes. Que hi hagué sublevació armada franquista, ho assenyalen a part de jo- d'altres historiadors, com:

-Anguera, Pere, *El carlisme a Catalunya*, Barcelona, Ed. Empuries, 1999, pàg. 126.

-Bonamusa, Francesc, *Política i finances republicanes*. Lluís Mestres i Capdevila, Tarragona, Ed. El Mèdol, 1997, pàg. 86 i 96.

-Pagès, Pelai, *La Guerra Civil als Països Catalans*, València, Ed. Universitat de València, 2007, pàg. 59.

-Piqué, Jordi, *La crisi de la reraguarda. Revolució i guerra civil a Tarragona (1936-1939)*, Barcelona, Ed. Abadia de Montserrat, 1998, pàg. 24.

-Julià, Santos y Casanova, Julián, *Víctimas de la Guerra Civil*, Madrid Temas de Hoy, 1999, pàg. 124.

-Vallverdú, Robert, *El carlisme català durant la II República Espanyola (1936-1939)*, Barcelona, Ed. Abadia de Montserrat, 2008, pàg. 331-332.

Per defensar la seva tesi revisionista, contradient els arguments de l'aixecament carlista, Tormo Benavent utilitza un paràgraf de l'informe del fiscal tarragoní de la Causa General que li va bé, però n'ometeix un altre del mateix document que diu el contrari. El fiscal diu textualment (pàg. 183):

sa ve a significar la gravetat del que succeí allí. El redactat de l'informe del fiscal -com fou habitual durant la dictadura- carrega contra les víctimes i tracta d'exculpar els botxins, que justificaren les matances dient que els republicans, el 1936, els havien atacat sense que ells haguessin fet res. Però, en què havia consistit la "labor de vigilancia" que feren les dretes a Vilalba del 19 al 22 de juliol? Ho explica molt bé Luis Climent, un altre publicista franquista, a *Rojos en Tarragona y su provincia* (Tarragona, Ed. Autor, 1942): "Los derechistas, muchos de ellos armados con pistolas, recorrieron alguna noche las calles de la ciudad, en servicio de vigilancia y en atención constante a todos los manejos enemigos" (pàg. 69). Per tant, és un sollevament armat que, a més, comportà la incautació de les armes de caça de les esquerres, la vigilància armada a les sortides de la població impedit la gent abandonar-la i la detenció de persones afectes a la República. Per què estigueren tant temps sollevats sense rendir-se? Perquè esperaven l'arribada de la Guàrdia Civil que s'havia alçat al Baix Aragó, però la ràpida sortida de columnes de milicians de Barcelona i forces armades de Tarragona i Tortosa els aturaren i, a més, sobre Vilalba confluïren milicians dels pobles dels voltants que ofegaren en sang l'alçament al poble, amb un cost de 16 morts i més de 30 ferits com a conseqüència d'un tiroteig a la plaça, iniciat des de casa Satué, -ho diuen el fiscal instructor i l'informe del comandant de la Guàrdia Civil de Gandesa i, fins i tot, el carlista Enrique Bayerrri, en el volum IX de *La Historia de Tortosa y su Comarca*, garanteix que el primer en disparar fou el capellà del poble, amb la finalitat de salvar vides (pàg.423).

3r. La negació de l'aixecament franquista a Vilalba pretén legitimar la brutal repressió de postguerra. L'argument que les dretes el 1936 no feren res i

assenyalen el clima de brutalitat i pànic que es visqué a la població. Així, després de tornar al poble, Josep Artiella Clua, Josep Borràs Domènech i Antoni Vidal Ruana van ser assassinats després de passar per l'ajuntament i l'alcalde era José Benavent Pey. Altres que retornaren de França també foren vexats i assassinats a cops i amb agulles saqueres. Es tractava de Miquel Puey Manyà i Miquel Vidal Vallespi, mentre que a Baptiste Pallissa el mataren a facades. Altres executats a l'estil *Fuenteovejuna* foren Sebastià Artiella Comp-te, Conrad Tarragó Sufé i Miquel Rius Mur. A la família de ca Tavola els expulsaren del poble a pedrades quan tornaren. A la família de ca l'Ermità, la 'marabunta' els feu sortir de casa i a Tomàs Ramon Balaguer l'assassinaren entre bebes i xirigotes davant dels seus i, després, forçaren persones d'esquerres perquè en traslادessin les despulles al cementeri. Per aquest actes van ser incriminades 4 persones, entre elles l'alcalde Benavent Pey, però sortí aviat de la presó i continuà al cap de l'ajuntament fins a la dècada dels seixanta, el que feu que la meitat del poble continués vivint aterroritzat, pànic que encara dura. Exemple del que dic és la impossibilitat de passar a Vilalba el documental de Mario Pons *La batalla de la memòria*, que és un crit a la reconciliació. Els poder públics del poble emparen la versió de la no sublevació i que els assassinats els cometeren 'las hordas rojas' i guarden les humiliacions i les brutalitats que es cometeren en el silenci complís de l'omertà mafiosa.

Vull acabar l'article recordant al Dr. David Tormo Benavent que, com a gerent del COMEBE, té l'obligació de preservar la memòria democràtica i no alinear-se amb teories revisionistes a l'estil Pío Moa o César Vidal i també que, com a regidor del consistori de Vilalba, hauria de propiciar un homenatge a les víctimes de la repressió franquista, tant dels tribunals militars com de la dels seus

que, en lloc de curar, mata els seus pacients deliberadament; o si fos arquitecte que, conscientment, construeix edificis que s'ensorren. La inyectiva de Tormo Benavent venia perquè jo havia dit que a Vilalba dels Arcs les dretes s'havien sollevat contra el règim legítim de la República, extrem que ell nega. Em proposo demostrar no només que no té raó, sinó el perquè de les tesis revisionistes que ell defensa, però procuraré fer-ho sense arribar a la desqualificació personal, com ell fa en el seu escrit. Malgrat tot, no dec ser molt sectari quan l'he convidat, tant a ell com a la resta d'historiadors ebrenca, a participar en la història de les Terres de l'Ebre que coordino.

Tormo Benavent nega la sublevació de Vilalba perquè:

1r Desconeix l'existència de la conspiració carlista organitzada per donar suport al 18 de juliol de 1936 i que a l'Ebre, com a la resta de Catalunya, tingué una incidència desigual: a part de a Vilalba, triomfà a Solivella i a Llardecans, però a d'altres llocs com Tarragona, Tortosa, Valls o Flix fracassà. L'intent insurreccional ebrenca està, en part, explicat per un dels participants, José Monlleó Panisello "Llaonet", que el 1936 era president del Círculo Tradicionalista de Tortosa, redactor en cap d'*El Heraldo de Tortosa* i responsable del setmanari *La tradición*, ambdós lligats al carlisme. "Llaonet" assenyala en *Los bárbaros en Tortosa, 1936-1939* (Tortosa, Imp. Monllau, 1942) que Tomás Caylà, cap del carlisme català, els donà "la orden de atención a mediados del mes de mayo de 1936. Falangistas y requetés, con otros elementos de valía del país, estaban de acuerdo con lo más florido y aguerrido del Ejército para salvar España. Nuestro pecho fue invadido de un gozo sin límites. ¡Por fin saldríamos de tanto vilipendio, vergüenza y esclavitud!" (pàg. 31). El problema dels conspiradors, com em digué l'advocat carlista tortosí Miquel Llopis Riba, era que les armes les havia de distribuir el capità dels carrabiners Pascó, que anà dilatant el seu compromís en no veure la situació clara fins que la rendició del general Goded, cap dels insurrectes a Barcelona el 19 de juliol per la tarda, el desmoralitzà i les armes mai arribaren als complotats. Per això aquests, al dia

de l'Ebre, de la Sénia, d'Horta, de Santa Bàrbara, de la Cava, de la Fatarella i de Vilalba dels Arcs hi acudí Josep Vandellós. Els de Tortosa- encarregats de la recepció i de la distribució de l'armament digueren "Hay que desaparecer inmediatamente" (pàg. 39-40.) però el problema per als complotats de Vilalba era que ja s'havien apoderat de la població.

2n Ignora la documentació sobre l'actuació de les dretes. Que hi hagué sublevació armada franquista, ho assenyalen- a part de jo- d'altres historiadors, com:

-Anguera, Pere, *El carlisme a Catalunya*, Barcelona, Ed. Empuries, 1999, pàg. 126.

-Bonamusa, Francesc, *Política i finances republicanes*. Lluís Mestre i Capdevila, Tarragona, Ed. El Mèdol, 1997, pàg. 86 i 96.

-Pagès, Pelai, *La Guerra Civil als Països Catalans*, València, Ed. Universitat de València, 2007, pàg. 59.

-Piqué, Jordi, *La crisi de la reraguarda. Revolució i guerra civil a Tarragona (1936-1939)*, Barcelona, Ed. Abadia de Montserrat, 1998, pàg. 24.

-Juliá, Santos y Casanova, Julián, *Víctimas de la Guerra Civil*, Madrid Temas de Hoy, 1999, pàg. 124.

- Vallverdú, Robert, *El carlisme català durant la II República Espanyola (1936-1939)*, Barcelona, Ed. Abadia de Montserrat, 2008, pàg. 331-332.

Per defensar la seva tesi revisionista, contradient els arguments de l'aixecament carlista, Tormo Benavent utilitza un paràgraf de l'informe del fiscal tarragoní de la Causa General que li va bé, però n'ometeix un altre del mateix document que diu el contrari. El fiscal diu textualment (pàg. 183): "los afiliados al partido de derechas iniciaron en los primeros momentos una labor de vigilancia en las calles del pueblo". El text aparentment és poc explícit perquè fou redactat el 20 d'agost de 1943 i el mes anterior les autoritats franquistes havien constituït a Vilalba dels Arcs un jutjat militar especial per acabar amb els sàdics assassinats que les dretes, des de 1939, estaven practicant amb els derrotats. Jo desconec cap altre cas, a Catalunya i a Espanya, de creació d'un tribunal militar franquista per jutjar els franquistes, la qual co-

tracta d'exculpar els botxins, que justificaren les matances dient que els republicans, el 1936, els havien atacat sense que ells haguessin fet res. Però, en què havia consistit la "labor de vigilancia" que feren les dretes a Vilalba del 19 al 22 de juliol? Ho explica molt bé Luis Climent, un altre publicista franquista, a *Rojos en Tarragona y su provincia* (Tarragona, Ed. Autor, 1942): "Los derechistas, muchos de ellos armados con pistolas, recorrieron alguna noche las calles de la ciudad, en servicio de vigilancia y en atención constante a todos los manejos enemigos" (pàg. 69). Per tant, és un sollevament armat que, a més, comportà la incautació de les armes de caça de les esquerres, la vigilància armada a les sortides de la població impeding la gent abandonar-la i la detenció de persones afectes a la República. Per què estigueren tant temps sollevats sense rendir-se? Perquè esperaven l'arribada de la Guàrdia Civil que s'havia alçat al Baix Aragó, però la ràpida sortida de columnes de milicians de Barcelona i forces armades de Tarragona i Tortosa els aturaren i, a més, sobre Vilalba confluïren milicians dels pobles dels voltants que ofegaren en sang l'alçament al poble, amb un cost de 16 morts i més de 30 ferits com a conseqüència d'un tiroteig a la plaça, iniciat des de casa Satué, -ho diuen el fiscal instructor i l'informe del comandant de la Guardia Civil de Gandesa i, fins i tot, el carlista Enrique Bayერი, en el volum IX de *La Historia de Tortosa y su Comarca*, garanteix que el primer en disparar fou el capellà del poble, amb la finalitat de salvar vides (pàg.423).

3r. La negació de l'aixecament franquista a Vilalba pretén legitimar la brutal repressió de postguerra. L'argument que les dretes el 1936 no feren res i que, de sobte, centenars de milicians sense motiu, els massacraren- com ja he reiterat- no és certa. Per tant, el sadisme de postguerra fou injustificat. No vull negar el que feren les esquerres al poble el juliol del 36 i després, però la repressió que s'exercí de 1939 a 1943 afectà bàsicament republicans sense especial significació política, ja que els grans capostots s'havien exiliat.

Josep Recasens a *La repressió franquista a la Terra Alta (1938- 1945)* i Josep M. Solé i Sabaté a *Assassinats a la Terra Alta*, (L'Avenç, núm. 111,1998)

navent Pey. Altres que retornaren de França també foren vexats i assassinats a cops i amb agulles saqueres. Es tractava de Miquel Puey Manyà i Miquel Vidal Vallespi, mentre que a Baptiste Pallissa el mataren a facades. Altres executats a l'estil *Fuenteovejuna* foren Sebastià Artiola Compte, Conrad Tarragó Suié i Miquel Rius Mur. A la família de ca Tavola els expulsaren del poble a pedrades quan tornaren. A la família de ca l'Ermità, la 'marabunta' els feu sortir de casa i a Tomàs Ramon Balaguer l'assassinaren entre befes i xirigotes davant dels seus i, després, forçaren persones d'esquerres perquè en trasllessin les despulles al cementiri. Per aquest actes van ser incriminades 4 persones, entre elles l'alcalde Benavent Pey, però sortí aviat de la presó i continuà al cap de l'ajuntament fins a la dècada dels seixanta, el que feu que la meitat del poble continués vivint aterroritzat, pànic que encara dura. Exemple del que dic és la impossibilitat de passar a Vilalba el documental de Mario Pons *La batalla de la memòria*, que és un crit a la reconciliació. Els poder públics del poble emparen la versió de la no sublevació i que els assassinats els cometeren 'las hordas rojas' i guarden les humiliacions i les brutalitats que es cometeren en el silenci complís de l'omertà mafiosa.

Vull acabar l'article recordant al Dr. David Tormo Benavent que, com a gerent del COMEBE, té l'obligació de preservar la memòria democràtica i no alinear-se amb teories revisionistes a l'estil Pío Moa o César Vidal i també que, com a regidor del consistori de Vilalba, hauria de propiciar un homenatge a les víctimes de la repressió franquista, tant dels tribunals militars com de la dels seus propis convilatans. Els de l'altre costat tenen creu al centre de la vila, els morts al cementiri i inscrits al registre civil i encara avui se'ls homenatja, el que no em sembla malament, però això no passa amb els derrotats encara al 2011, i aquests també han de tenir un racó a la història de Vilalba. De Gaulle deia: "hem d'assumir íntegra la història de França, des de Clodoveu fins al Comitè de Salvació Pública presidit per Robespierre". Només així serà possible una convivència cívica i democràtica.